

<https://doi.org/10.15407/fd2021.02.131>
УДК 141

Вахтанг КЕБУЛАДЗЕ, доктор філософських наук,
професор кафедри теоретичної і практичної філософії
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, Київ 01033, Україна
kebuladze.vakhtang@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7976-3961>

ОПИСОВА І АНАЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ВІЛЬГЕЛЬМА ДИЛЬТАЯ ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ДЖЕРЕЛО ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ЕДМУНДА ГУСЕРЛЯ

Стаття містить критичну реконструкцію дескриптивної і аналітичної психології Вільгельма Дильтая та її впливу на феноменологічну психологію Едмунда Гусерля.

За Дильтаєм, можливість описової і аналітичної психології зумовлена безпосередньою даністю психічного як органічного зв'язку, що завжди має певну цінність.

З одного боку, феноменологічна психологія Едмунда Гусерля спирається на описову й аналітичну психологію Вільгельма Дильтая, а з іншого — Гусерль критикує деякі засадові моменти Дильтаєвої концепції.

Ключові слова: аналітична психологія, Гусерль, Дильтай, опис, описова психологія, переживання, пояснення, розуміння, феноменологічна психологія, феноменологія.

Відмінність описової психології від пояснювальної. Роль гіпотез у науковому пізнанні

На початку своїх лекцій із феноменологічної психології Едмунд Гусерль так визначає загальний інтелектуальний контекст, місце і значення Вільгельма Дильтая та його центрального психологічного твору: «1894 року, в той час, який був сповнений надмірними сподіваннями на нову психологію, коли

Цитування: Кебуладзе, В. (2021). Описова і аналітична психологія Вільгельма Дильтая як теоретичне джерело феноменологічної психології Едмунда Гусерля. *Філософська думка*, 2, 131—141. <https://doi.org/10.15407/fd2021.02.131>

від неї водночас очікували точного обґрунтування гуманітарних наук¹ і реформи логіки, теорії пізнання і всіх специфічних філософських наук, з'являються "Ідеї описової і аналітичної² психології" В. Дильтая... — як перша спроба критики цієї натуралістичної психології; геніальна, хоча і недостатньо зріла праця, яка, напевно, залишиться незабутньою в історії психології. Дильтай, у своїх студіях цілком укорінений в гуманітарних науках і, безсумнівно, один з найвеличніших гуманітарних науковців ХІХ сторіччя, був людиною радше з геніальною загальною інтуїцією, ніж здатною до аналізу³ та абстрактного теоретизування» [Husserl, 2003: S. 6].

Дильтай, отже, виступає проти домінуючої за його часів тенденції у психологічному пізнанні, згідно з якою психологію розглядали як природничу науку, яка мала запозичити методологічний інструментарій, уже розроблений у природознавстві. Він розробляє власний проєкт описової і аналітичної психології, який протиставляє пояснювальній і конструктивістській науці, сутність якої він визначає на перших сторінках свого твору: «Під пояснювальною наукою слід розуміти кожне підпорядкування певної царини явищ каузальному зв'язку завдяки обмеженій кількості однозначно визначених елементів (тобто складових зв'язку)» [Dilthey, 1894: S. 1309].

Пояснювальна наука завжди має гіпотетичний характер. Утім, щоби зрозуміти те, в чому саме полягає цей гіпотетичний характер, нам потрібно розрізнити два значення поняття гіпотези:

1. «Насамперед як гіпотезу можна позначити кожний висновок, який через індукцію доповнює певне поняття досвіду» [Dilthey, 1894: S. 1310].

¹ Німецьке поняття «Geisteswissenschaften» я перекладаю усталеним поняттям «гуманітарні науки», хоча в українськомовній інтелектуальній літературі ми вже подибуємо точніші варіанти перекладу «науки про дух» або навіть «науки духу». З огляду на звичний для нас переклад поняття «Naturwissenschaften» терміном «природничі науки» я запропонував би ще радикальніший варіант — «духовні науки». Утім, такий переклад, хоча і більш вдалиий, як на мене, щодо термінологічної адекватності, але навантажений зайвою конотацією з релігійним підтекстом. Адже в українській мові, на жаль, ми не зможемо розвести німецькі прикметники «geistig» (стосується сфери духу взагалі) і «geistlich» (стосується саме релігійного досвіду).

² Німецький дієприкметник «zergliedernd» слід радше було б перекладати як «розшматовувальна». Проте з огляду на нековирність такого перекладу я пропоную дещо більш науковий варіант «аналітична» на підставі того, що сам Дильтай протиставляє свій метод конструктивізму в психології і називає його аналітичним (див., наприклад, с. 1339). Саме в такому доволі широкому сенсі слід розуміти визначення Дильтаєвої психології як аналітичної. Це, отже, не має суперечити закиду з боку Гусерля, що Дильтай не був здатний до ретельної аналітичної роботи, адже Гусерль розуміє аналіз у дещо вужчому сенсі (див. останнє речення цитованого фрагмента). І вже зовсім помилковим було б зараховувати Дильтая до табору аналітичних мислителів, які поділяють позитивістські упередження, що вони саме і стали предметом гострої критики з боку Дильтая в його спробі обґрунтувати психологію як специфічну науку зі своєю, відмінною від природничої, методологією.

³ Див. попередню виноску.

2. «Оскільки у відчуттях дані лише співіснування та послідовність без причинового зв'язку того, що постає одночасно або послідовно, то каузальний зв'язок виникає в нашому схопленні природи лише через доповнення. Тому гіпотеза є обов'язковим допоміжним засобом поступального пізнання природи» [Dilthey, 1894: S. 1309].

Перший вид гіпотез є необхідною методологічною складовою будь-якого пізнання, без якої взагалі неможливий приріст знання. Адже у своєму психічному досвіді без таких гіпотез я не міг би, наприклад, навіть пов'язати актуальне пригадування з враженням, яке я пригадую. Тобто можна сказати, що такі гіпотези притаманні не лише науковому стилю досвіду, а й повсякденному перебігу звичайних психічних переживань у їхньому органічному зв'язку.

Другий вид гіпотез, натомість, притаманний лише природничим наукам. Застосування цих гіпотез у гуманітарних науках й у психології зокрема призводить до перекручення предмета цих наук. У психологічному пізнанні це зумовлено принциповою відмінністю психічного як предмета психології від фізичної природи як предмета природознавства: «Гуманітарні науки відрізняються від природничих наук насамперед через те, що в останніх факти дані ззовні, через відчуття, як феномени і відокремлено один від одного, в перших, натомість, вони постають первинно зсередини як реальність і як живий зв'язок. З цього для природничих наук випливає те, що в них зв'язок природи даний лише через доповнювальні висновки, завдяки зв'язку гіпотез. Для гуманітарних наук, натомість, випливає те, що в їхній основі завжди як первинно даний лежить зв'язок душевного життя. Природу ми пояснюємо, душевне життя ми розуміємо» [Dilthey, 1894: SS. 1313–1314]. Уже тут Дильтей принципово розрізняє пояснення як метод природознавства і розуміння як метод гуманітарних наук і психології зокрема. Про це фундаментальне методологічне розрізнення докладніше йтиметься нижче.

Отже, відмінність гуманітарних наук від природничих має два фундаментальні аспекти:

1. Фізичне дане у зовнішньому, а психічне у внутрішньому сприйнятті.
2. Фізичне первинно дане як розрізнені факти, які поєднуються завдяки гіпотезам, психічне одразу дане як органічна цілість⁴.

Отже, якщо у природознавстві гіпотези необхідні задля того, щоб встановлювати причиново-наслідковий зв'язок між розрізненими даними чуттєвого сприйняття, то в психологічному пізнанні вони виявляються непотрібними через те, що психічне від самого початку є даним як живий зв'язок переживань. Окрім того, гіпотетичний метод пізнання є неадекватним специфіці пізнання психічного через те, що у психологічному пізнанні на відміну

⁴ Слід зауважити, що на ці дві характерні ознаки психічного, а саме даність у внутрішньому сприйнятті та його органічний зв'язок як певної цілості, вказував уже Франц Brentano у своїй спробі обґрунтувати у «Психології з емпіричного погляду» [Brentano, 1973] відмінність психічного від фізичного.

від пізнання природничого жодна з гіпотез не може дістати остаточного обґрунтування у досвіді, оскільки «В царині душевного життя факти не можуть дістати тієї точної визначеності, яка потрібна для випробування певної теорії через порівняння її наслідків із цими фактами. Отже, в жодному вирішальному пункті не вдалося виключити одні гіпотези та підтвердити ті, що залишилися» [Dilthey, 1894: S. 1315].

Дильтай наводить деякі з таких гіпотез в орієнтованій на природознавство психології, що їх так і не вдалося ані остаточного спростувати, ані безперечно підтвердити:

1. Редукція всіх явищ свідомості до атомарних елементів, які впливають один на одного згідно з певними законами.
2. Редукція вищих душевних процесів до асоціацій.
3. Виведення самосвідомості з психічних елементів і процесів, які з ними відбуваються.
4. Загадковий причинний вплив набутого душевного зв'язку на наші свідомі висновки й бажання.

Отже, механічне перенесення методів природознавства до сфери гуманітарного пізнання і насамперед до психології не сприяє поступу в цих науках, а, натомість, викривляє сам предмет їхнього дослідження. Ми не можемо досягти математичної строгості природничих наук у науках гуманітарних через таку некритичну експансію природничих методів. Утім, це не означає, що гуманітарні науки і психологія зокрема не можуть претендувати на наукову строгість і що в прагненні до цієї строгості їм немає чого навчатися у природничих наук. Головне, що можна запозичити з природничих наук, це постійний пошук методів, що були б відповідні до предмета дослідження, яке використовує ці методи⁵: «Не через це ми проявимо себе як справжні учні великих мислителів-природознавців, що перенесемо відкриті ними закони до нашої царини, а через те, що наше пізнання пристосується до природи наших об'єктів і ми поводитимемося з ними так само, як вони зі своїми» [Dilthey, 1894: S. 1313].

Так народжується ідея іншого, відповіднішого сутності психологічного пізнання методу, який Дильтай називає методом описовим і аналітичним і

⁵ Таку методологічну настанову можна тлумачити у подвійному сенсі. З одного боку, вона відповідає заклику Гусерля повернутися «до самих речей» («zu den Sachen selbst»), тобто узгодити методи пізнання з предметом пізнання. З іншого боку, Дильтай демонструє тут певну метафізичність мислення, яка полягає у наївній вірі в те, що наукові методи мають пристосуватися до якоїсь об'єктивної дійсності, яку ми вивчатимемо за їх допомоги. Дильтай не помічає того, що сама ця об'єктивна дійсність багато в чому є моделлю дійсності, яка сконструйована завдяки цим методам. На це вказуватиме Гусерль у своїй критиці математизації природи у творі «Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія» [Husserl, 1954]. У будь-якому разі стає зрозумілим, що обґрунтуванню методології будь-якого наукового пізнання, психологічного зокрема, має передувати ретельна інтенційна аналіза, яка встановлює не лише епістемологічний, а також онтологічний зв'язок між актами пізнання і предметами цих актів.

який уможлиблює «уникнення в психології обґрунтування всього нашого розуміння душевного життя сукупністю гіпотез» [Dilthey, 1894: S. 1315]. На ґрунті цього методу й можна побудувати описову психологію, яка відповідає б сутності психічного й уможлиблювала б його адекватне пізнання: «Під описовою психологією я розумію репрезентацію однакових складових кожного розвиненого людського душевного життя та їх зв'язків, як вони пов'язані в єдиному зв'язку, який не домислюють або висновлюють, а переживають» [Dilthey, 1894: S. 1322].

Надалі нам ітиметься про відмінність цієї описової психології від пояснювальної, а також про її структуру, завдання і напрямки розвитку.

Головні завдання і структура описової і аналітичної психології

Сучасний французький філософ Венсан Декомб так визначає сутність дескриптивної психології: «Проблема дескриптивної психології — це, наприклад, проблема того, як зуміти відрізнити сприйняття від галюцинації: чи є якась життєва відмінність між ними, а не лише відмінність у наслідках? Чи є досвід, в якому об'єкт є даним у модусі перцептивної присутності, та інший досвід, в якому цей об'єкт є даним у модусі галюцинаторної присутності? Якщо загальніше, то мета дескриптивної психології — створити інвентар форм свідомості та їхніх систематичних зв'язків» [Декомб, 2007: с. 51]. В цьому уривку схоплені головні риси підходу дескриптивної психології до психічного як такого.

Задля того, щоб адекватно схопити сутність цього підходу до пізнання психічного, ми ще раз маємо повернутися до ретельного опису характеристик психічного життя, що вони відрізняють його від суто фізичних процесів. Дильтей виокремлює три характерні ознаки даності психічного:

1. Безпосередність — психічне, як уже зазначалося, завжди дане у внутрішньому сприйнятті, у «прямому вбачанні» на відміну від фізичного, яке дане у зовнішньому сприйнятті, а тому завше опосередковано.

2. Зв'язаність — психічне завжди дане як органічний зв'язок, фізичне, натомість, як конгломерат одиниць, які потребують зв'язку, що має бути наданий з боку свідомості.

3. Цінність — різні психічні процеси постають для нас із різною цінністю, яка залежить від «цілого нашого життєвого зв'язку»; через це суттєве завжди відрізняється від несуттєвого.

Можливість описової і аналітичної психології саме й зумовлена цією безпосередньою даністю психічного як органічного зв'язку, що завжди має для мене певну цінність.

У лекціях із феноменологічної психології Гусерль описує взаємозв'язок цих характеристик психічного в такий спосіб: «Душевний зв'язок є зв'язком дій, зв'язком розвитку, в якому панує іманентна телеологія, що її можна аналітично виявити. Крізь життя проходить спрямованість на цінності,

єдине прагнення до щастя, до задоволення, інстинктивна або свідомо цільова спрямованість» [Husserl, 2003: S. 9].

З огляду на ці специфічні характеристики психічного як предмета психологічного пізнання можна окреслити головні завдання описової та аналітичної психології, а відповідно до цих завдань і структуру цієї нової науки про психічне:

1. Опис психічного, утворення номенклатури й узгодження психологічної термінології.
2. Виокремлення структурного зв'язку психічного життя.
3. Дослідження телеологічних законів розвитку психічного життя.
4. Дослідження впливу «набутого зв'язку душевного життя на кожний окремий акт свідомості».

Слід дещо експлікувати внутрішню єдність цих чотирьох завдань і, відповідно, чотирьох частин описової психології. Центральним тут видається поняття зв'язку, адже саме цей даний безпосередньо живий зв'язок відрізняє психічне як предметну сферу психологічного дослідження від фізичного як сфери природознавства. Адекватним способом схоплення цього зв'язку саме і є описовий метод, який не зв'язує розрізненні дані досвіду, як це робить пояснювальний метод у природознавстві, а намагається відтворити вже наявні у психічному житті внутрішні зв'язки. Важливою характеристикою живого зв'язку психічного є те, що він має не тільки каузальний, а також телеологічний характер. З цього характеру психічного випливає закон розвитку психічного життя, адже всі душевні процеси спрямовані до створення такого живого психічного зв'язку. Нарешті, слід встановити, як загальний зв'язок психічного життя впливає на кожний окремий елемент, з якого воно складається, на кожне окреме переживання.

Тут Дильтай демонструє герменевтичність свого описового методу, адже в ньому він відтворює головний методологічний хід герменевтики — герменевтичне коло, в якому ціле може бути зрозумілим лише як таке, що воно складене зі своїх частин, а частини — лише як частини цілого, яке з них складене. Місце каузального пояснення посідає герменевтичне розуміння, що просувається по колу від частин до цілого і від цілого до частин⁶.

Згідно з Дильтаєм, опис психічного життя має просуватися в трьох стратегічних напрямках:

1. Відображення головних типів перебігу душевних процесів.
2. Виокремлення головних зв'язків, які проходять крізь усе життя людських чуттів і потягів.
3. Встановлення окремих складових станів чуттів і потягів.

Стосовно першого напрямку опису Дильтай зауважує лише те, що в ньому психологічна наука впритул наближається до великих творів мистецтва,

⁶ Щодо герменевтичного методу Вільгельма Дильтая див. зокрема Розділ 3 “Дильтай” Частина III “Герменевтика духу” твору Андрія Богачова «Досвід і сенс» [Богачов, 2011: сс. 97–133].

передовсім у літературі (тут він загадує Шейкспіра), в яких відображені головні типи людських переживань. Відомо, скажімо, що Зигмунд Фройд використовував літературні персонажі для опису певних психічних особливостей. У творі «Тисячолікий герой» Джозеф Кемпбел стверджує, що Фройд уважав кожного невротика або Едипом, або Гамлетом [Кемпбелл, 2020: с. 366]. Фройд насправду, спираючись на трагедію Софокла «Царь Едип», створює одне з найвідоміших психоаналітичних понять «Едипів комплекс». У «Тлумаченні сновидінь» Фройд зіставляє Софоклового Едипа з Шейкспіровим Гамлетом: «У тому самому ґрунті, що “Цар Едип” вкорінене ще одне з великих поетичних трагічних створінь, “Гамлет” Шейкспіра... В “Едипі” як у сновидінні висвітлюється і реалізується засадниче фантазійне бажання; у “Гамлеті” воно залишається витисненим, і ми дізнаємося про його існування — що схоже на стан речей у невроті — лише через породжені ним дії гальмування» [Freud, 1925: S. 267].

Єдина, але дуже важлива відмінність психологічного опису від поетичного відображення полягає в тому, що психолог намагається схопити в поняттях те, що поет відтворює в образах. І літературні, і психологічні описи психічних станів слугують розумінню, що відрізняє їх від природничих наук, головним методом яких є пояснення. Але розуміння у гуманітаристиці взагалі й у психології зокрема докорінно відрізняється від розуміння в художній літературі. У лекціях з феноменологічної психології Гуссерль так описує цю відмінність: «...пояснення у природничих науках контрастує з розумінням у гуманітарних науках. Утім, це розуміння ще не здійснюється у єдності переживання простої інтуїції, у якій відтворюються конкретні зв'язки. Адже це здійснює будь-яке поетичне представлення. Проте психологія великих поетів і письменників, про яку так багато говорять, насправді не є психологією, не є наукою. Тут потрібні радше наукова аналіза, утворення понять і опис, здійснювані на підставі чистої інтуїції» [Husserl, 2003: S. 9].

Другий і третій напрямки опису Дильтай ілюструє прикладами зі сфери чуттів і вольових актів. При цьому він формулює деякі принципові вимоги до описового методу:

1. Ми описуємо всі можливі факти психічного життя, а не обмежуємо себе чітко встановленою кількістю окремих актів. Тобто опис є принципово відкритим, натомість пояснення прагне обмежитися деякими первинними моментами, з яких випливає все інше.

2. Хоча опис спрямований на окремі психічні переживання, але ми завжди описуємо їх в контексті тривалих співвідношень. Так, вольовий акт може бути виразом тривалого спрямування волі, яке необхідно враховувати в описі цього акту. Дильтай пише про те, що це стосується й інтелектуальної сфери, а ми можемо додати, що і в царини емоцій також слід віднайти такі загальні зв'язки.

У літературі також зустрічаємо такі описи окремих психічних переживань і навіть їхню класифікацію та типізацію. Наприклад, у романі «Амадока»

Софія Андрухович ретельно й витончено описує різні види фізичного болю, які переживає головний герой, створюючи своєрідну художню класифікацію болю: «Він володів болем тонким і тоскним, як завивання вітру, і болем, схожим на електричні розряди різного вольтажу; мав біль, схожий на вкручування у плоть тонких металевих штирів, і біль, схожий на викручування цих штирів у зворотному напрямку; був у нього біль розлогий і жирний, як вгодована свійська тварина, біль-стискання лещатами, біль-нудота, біль-жар, біль-стесування плоти, біль-пульсація, що то наростала й ставала дедалі потужнішою, доходила до конвульсій, то спадала й лагіднішала, майже починаючи приносити задоволення. Також був біль-напруження, не зовсім схожий на біль, але чи не найскладніший для витримування. Біль, що пер ізсередины черепа, шлунка, грудної клітки, ніби там роздувався, пучнявів і набруньковувався чийсь живий організм. Біль-тривожність. Біль-порожнеча. Біль-свербіж. Біль-страх, від якого мороз лягав на внутрішню частину черева. І ще безліч болів, кожен із яких він міг би описати докладно, з найтоншими подробицями, якби мова не чинила йому опору» [Андрухович, 2020: с. 31].

Опис уможливує розуміння, що є головною метою гуманітарного пізнання, на відміну від пояснення, яке є важливою складовою методології природничих наук.

У розвитку феноменологічної методології ми натрапляємо на приклади конкретного застосування методології описової психології, скажімо, в дослідженні феномена ресентименту, яке Макс Шелер реалізує з позицій філософської антропології у творі «Ресентимент у будові моралей». На початку цього твору Шелер здійснює розрізнення пояснювальної і описової психології, яке, безперечно, відсилає нас до концепції Дильтея: «Одна річ — подумки розкласти фактичний склад внутрішнього сприйняття на комплекси, а ці останні своєю чергою на “прості” елементи, досліджувати (завдяки спостереженню й експерименту) умови та наслідки штучно варійованих комплексів, і геть інша річ — описуючи та розуміючи, відтворювати єдності переживань і сенсів, які містилися у зв’язку життя людей, а не були створені лише у штучний спосіб “об’єднання” та “роз’єднання”. Перший шлях — це шлях синтетично-конструктивної та пояснювальної (методично зорієнтованої на природничу науку) психології, другий — аналітичної і дескриптивної психології розуміння» [Scheler, 1972: S. 35]. Саме з позицій такої аналітичної і дескриптивної психології розуміння Шелер і пропонує розглядати феномен ресентименту в людській моралі. Тож цей методологічний підхід виявляється, на його думку, ефективним не лише у філософській антропології та психології, а також у моральній філософії, або етиці.

Утім, на думку Гусерля, концепція розуміння Дильтея не надто радикально розриває з методологією природознавства, зберігаючи зв’язок і з індукцією, що також є важливою складовою цієї методології: «Розуміння сягає рівно настільки, наскільки аналіза сягає мотивацій і реконструкція. Якщо вона неповна, то необхідність так само є неповно поясненою. Парадок-

сальність полягає в тому, що необхідність має полягати в окремому, але при цьому не має бути жодного чистого закону необхідності, що як усі чисті закони репрезентує гіпотетичні зв'язки, тобто зв'язки чистої загальності, яка пов'язана з чистою можливістю. Здається, Дильтей навіть в окремому випадку не прояснив відмінність строгої необхідності, тобто прояснювального розуміння, від емпіричної загальності та емпіричної індукції» [Husserl, 2003: S. 19]. Гусерль пропонує інше бачення розуміння, що спирається на інтуїцію або пряме інтелектуальне споглядання: «Розуміння окремих духовних актів та утворень не означає нічого, окрім унаочнення їхньої індивідуальної необхідності» [Husserl, 2003: S. 18]. Ця формула пов'язана з Гусерлевою критикою психологізму в I томі «Логічних досліджень» [Husserl, 1975]. Водночас стає зрозумілим, що ця критика аж ніяк не означає ані відмови від психології як науки, ані навіть відмови від пошуків можливостей об'єднання психології, логіки й епістемології. Утім, це об'єднання має відбутися не на засадах натуралістичного редукціонізму, а на засадах нової філософської концепції, яка спиратиметься на методологічний пріоритет інтелектуальної інтуїції, тобто феноменології. На таких методологічних засадах Едмунд Гусерль і намагається побудувати феноменологічну психологію.

ДЖЕРЕЛА

- Андрухович, С. (2020). *Амадока*. Львів: Видавництво Старого Лева.
- Богачов, А. (2011). *Досвід і сенс*. Київ: Дух і літера.
- Декомб, В. (2007). *Інституції сенсу*. Київ: Український Центр духовної культури.
- Кемпбелл, Дж. (2020). *Тисячолікий герой*. Львів: Terra Incognita.
- Brentano, F. (1973). *Psychologie vom empirischen Standpunkt*, I Band. Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Dilthey, W. (1894). Ideen über eine beschreibende und zergliedernde Psychologie. In: *Sitzungsberichte der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Jahrgang 1894, Zweiter Halbband* (SS. 1309–1407). Berlin: Verlag der Königlich Akademie der Wissenschaften.
- Freud, S. (1925). Traumdeutung. In: S. Freud, *Gesammelte Schriften. Zweiter Band*. Leipzig, Wien, Zürich: Internationaler Psychoanalytischer Verlag.
- Husserl, E. (1954). Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie. Eine Einleitung in die phänomenologische Philosophie. In: *Husserliana*, Bd. VI. Den Haag: Martinus Nijhoff Publishers.
- Husserl, E. (1975). Logische Untersuchungen. Erster Band. Prolegomena zur reinen Logik [herausgegeben von Elmar Holenstein]. In: *Husserliana*, Bd. XVIII). Den Haag: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E. (2003). Phänomenologische Psychologie. In: *Husserliana*, Bd. IX. Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Scheler, M. (1972). Das Ressentiment im Aufbau der Moralen. In: Scheler, M. *Vom Umsturz der Werte. Abhandlungen und Aufsätze*. In: Scheler, M. *Gesammelte*, Bd. 3 (SS. 33–147). Bern, München: Frank Verlag.

Одержано 06.05.2021

REFERENCES

- Andruhovich, S. (2020). *Amadoka*. [In Ukrainian]. Lviv: Vydavnytstvo Starogo Leva. [=Андрухович 2020]

- Bogachov, A. (2011). *Experience and Sense*. [In Ukrainian]. Kyiv: Duh i litera. [=Богачов 2011]
- Brentano, F. (1973). *Psychologie vom empirischen Standpunkt*, I Band. Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Campbell, J. (2020). *The Hero with a Thousand Faces*. [In Ukrainian]. Lviv: Terra Incognita. [=Кембелл 2020]
- Descombes, V. (2007). *Les institutions du sens*. [In Ukrainian]. Kyiv: Ukrainskyi Tsentri Duhovnoi Kultury. [=Декомб 2007]
- Dilthey, W. (1894). Ideen über eine beschreibende und zergliedernde Psychologie. In: *Sitzungsberichte der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Jahrgang 1894, Zweiter Halbband* (SS. 1309–1407). Berlin: Verlag der Königlich Akademie der Wissenschaften.
- Freud, S. (1925). Traumdeutung. In: S. Freud, *Gesammelte Schriften. Zweiter Band*. Leipzig, Wien, Zürich: Internationaler Psychoanalytischer Verlag.
- Husserl, E. (1954). Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie. Eine Einleitung in die phänomenologische Philosophie. In: *Husserliana*, Bd. VI. Den Haag: Martinus Nijhoff Publishers.
- Husserl, E. (1975). Logische Untersuchungen. Erster Band. Prolegomena zur reinen Logik [herausgegeben von Elmar Holenstein]. In: *Husserliana*, Bd. XVIII. Den Haag: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E. (2003). Phänomenologische Psychologie. In: *Husserliana*, Bd. IX. Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Scheler, M. (1972). Das Ressentiment im Aufbau der Moralen. In: M. Scheler, *Vom Umsturz der Werte. Abhandlungen und Aufsätze*. In: M. Scheler *Gesammelte*, Bd. 3 (SS. 33–147). Bern, München: Franck Verlag.

Received 06.05.2021

Vakhtang KEBULADZE, Doctor of Sciences in Philosophy,
Professor at the Theoretical and Practical Philosophy Department,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Volodymyrska Street, 60, Kyiv 01033, Ukraine
kebuladze.vakhtang@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7976-3961>

DESCRIPTIVE AND ANALYTICAL PSYCHOLOGY
OF WILHELM DILTHEY AS THEORETICAL SOURCE
OF PHENOMENOLOGICAL PSYCHOLOGY OF EDMUND HUSSERL

The article contains the critical reconstruction of descriptive and analytical psychology of Wilhelm Dilthey and its influence on the phenomenological psychology of Edmund Husserl.

Dilthey describes three fundamental features of intrinsic psychic life, which make it different from external physical world: 1. Immediacy — psychic life is directly perceived as intrinsic process; physical world is indirectly perceived as external reality. 2. Connection — psychic life is organic connection of interrelated experiences, physical world is conglomeration of the separate facts. 3. Value — psychic experiences use to have the value to us, physical facts can be irrelevant to us.

According to Dilthey descriptive and analytic psychology is possible since the psychic life is directly given as organic connection of experiences, which have a special value.

The main method of psychology should be description of the psychic experience. Dilthey sketches out three main directions of this description: 1. Description of the main types of the psychic processes. 2. Description of the main connections of the human experiences. 3. Description of the special parts of the human experiences.

On one hand, the phenomenological psychology of Edmund Husserl is grounded on the descriptive and analytic psychology of Wilhelm Dilthey. On another hand, Husserl criticizes

some crucial points of Dilthey's conception. First of all the founder of phenomenology and phenomenological psychology points out the connection of the notions "understanding" and "induction" in the psychological conception of Wilhelm Dilthey. On the contrary, according to Husserl the method of understanding should be based on the concept of intuition, which plays an important role in his phenomenological project.

Keywords: *analytical psychology, description, descriptive psychology, Dilthey, experience, explanation, Husserl, phenomenological psychology, phenomenology, understanding.*